

## ოჯახი პოლიტიკური სოციალიზაციის მთავარი აქტორი საქართველოში

ავთანდილ ტუკვაძე<sup>1</sup>, ვალერიან დოლიძე<sup>2</sup>

<sup>1</sup>პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი; <sup>2</sup>ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ვალერიან დოლიძე, ასოცირებული პროფესორი

### აბსტრაქტი

ოჯახი მთელი ცხოვრების განმავლობაში წარმოადგენს პოლიტიკური სოციალიზაციის წამყვან აგენტს, რომელშიც გამომუშავებული ღირებულებები, ჩვევები, პოლიტიკურ წარმოდგენები ქმნიან საფუძველს პიროვნული განვითარებისთვის. ადამიანი ოჯახის მეშვეობით აცნობიერებს თავის რელიგიურ და ეთნიკურ იდენტობას, რომელიც იშვიათად იცვლება მთელი ცხოვრების მანძილზე და აქტიურ როლს თამაშობს სოციალიზაციის პროცესში. ოჯახები, როგორც სოციალიზაციის პირველადი და „მუდმივი აგენტები“, სხვადასხვა როლს თამაშობენ განსხვავებული რეჟიმებისა და საზოგადოებრივ განვითარების საფეხურებზე.

ქართულ სინამდვილეში ოჯახი სახელმწიფოს ძლიერების ფუნდამენტია და მართლმადიდებლური ეკლესია მმართველ ელიტებთან ერთად ყველანაირად ცდილობენ დაიცვან (მათ შორის საკანონმდებლო დონეზე) საკუთების განმავლობაში ჩამოყალიბებული ოჯახური ტრადიციები, ღირებულებები. ნაშრომში, რ. პატნემის „სოციალური კაპიტალის“ თეორიაზე დაყრდნობით პირველადია გაანალიზებული, „ქართული სუფრის კულტურის“ როლი პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესში.

**საკვანძო სიტყვები:** პოლიტიკური სოციალიზაცია, აგენტი, „სუფრის კულტურა“, ღირებულებები, ოჯახი.

## შესავალი

პოლიტიკური სოციალიზაცია არის პროცესი, რომლის საშუალებითაც ადამიანები იძენენ საზოგადოებაში დამკვიდრებულ პოლიტიკურ ღირებულებებს, „ზოგადი პოლიტიკური თამაშის წესებს“, იზიარებენ აღიარებულ ფასეულობებს, შეხედულებებს, ქცევის მორალურ ნორმებს, პოლიტიკური კულტურის კონკრეტულ მოდელს, რომლებიც მომდევნო თაობებს გადაეცემა.

პოლიტიკური სოციალიზაციის საბოლოო მიზანი არის კონკრეტული პოლიტიკური წყობისთვის „მისაღები“, ლოიალურად განწყობილი „კარგი მოქალაქის“ ჩამოყალიბება, რომელიც (მოქალაქეობა) განსხვავებულ შინაარსობრივ დატვირთვას გულისხმობს სახელმწიფოებრივი განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე, თუმცა, ნებისმიერი რეჟიმის დროს მმართველი ელიტები დაინტერესებული არიან პოლიტიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფით, რომელიც ვერ მიიღწევა მათთვის მისაღები იდეოლოგიური ორიენტაციების გაზიარების–წარმატებული სოციალიზაციის გარეშე. აქედან გამომდინარე, პოლიტიკური სოციალიზაციის აგენტების მიმართ (ოჯახი, სკოლა, თანატოლები, რელიგია, ეთნიკური იდენტობა, მასმედია, პოლიტიკური ინტიტუტები და ა.შ.) ინტერესი სხვადასხვა დარგის მეცნიერებს გააჩნიათ, რომლებიც განსხვავებულ მეთოდოლოგიაზე დაყდნობით ცდილობენ შეისწავლონ და გაანალიზონ პრობლემა: არსებობს პოლიტიკური სოციალიზაციის სხვადასხვა განმარტებები, რაც მეცნიერებისთვის დამახასიათებელი ბუნებრივი პროცესია; ამასთან ერთად, პოლიტიკური სოციალიზაციის აგენტების გავლენა განსხვავებულია სხვადასხვა სოციალურ გარემოში, რასაც ეროვნული–კულტურული, ეკონომიკური, რელიგიური, გეოპოლიტიკური და სხვა განვითარების თავისებურებები განაპირობებენ.

ჩვენი კვლევის ობიექტს წარმოადგენს ოჯახის როლის ანალიზი პოლიტიკურ სოციალიზაციაში საქართველოს მაგალითზე. ოჯახი პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესის მუდმივი აგენტია, რომელიც სხვადასხვა ხარისხის გავლენას ახდენს მისი წევრების ეთნიკური და რელიგიური იდენტობის ფორმირების, იდეოლოგიური ორიენტირების, ტრადიციების, ფასეულობის გადაცემისა და სახეცვლილების პერმანენტულ პროცესზე, იგი სხვადასხვა მოცულობის როლს თამაშობს განსხვავებული პოლიტიკური რეჟიმების და სოციალ ეკონომიკური კულტურული განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე. ქართული სინამდვილის ანალიზი ამის კარგი მაგალითია. ამასთან ერთად, ჩვენ შევეცადეთ გაგვეხილა ოჯახური ურთიერთობების ერთერთი ტრადიციის „ქართული სუფრის კულტურის“ გავლენა პოლიტიკური სოციალიზაციის სფეროში. აქვე დავძენ, რომ იდეა მოდის ერთერთი წარმატებული სტუდენტიდან, ჯიმი ნიჟარაძიდან, რომელმაც პოლიტიკური კულტურის სასწავლო კურსის ფარგლებში გააკეთა პრეზენტაცია ქართული სუფრის როლზე პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესში.

## პოლიტიკური სოციალიზაციის კლასიკური განსაზღვრებები

გაბრიელ ალმონდის აზრით პოლიტიკური კულტურის ფორმირებისა და გადაცემის პროცესში პოლიტიკური სოციალიზაცია თამაშობს მნიშვნელოვან როლს. „სამოქალაქო კულტურის გადაცემის პროცესი რთულია და სოციალურ ინსტიტუტებში –ოჯახში, თანატოლთა ჯგუფში, სკოლაში, სამსახურში, პოლიტიკურ სისტემაში, გაწვრთნას მოითხოვს“ გ. ალმონდი ს. ვერბა (2009), მოგვიანებით ალმონდი იგივე აზრს ავითარებს შედარებით პოლიტიკაში: „პოლიტიკური ღირებულებების ფორმირებისა და გადაცემის გზების განმარტებისას ერთი თაობიდან მეორეზე ვიყენებთ ტერმინს პოლიტიკური სოციალიზაცია“ ალმონდი და პაუელი (2002), მოცემულ ცნებაში აქცენტი კეთდება პოლიტიკური სოციალიზაციის როლზე პოლიტიკური კულტურის ჩამოყალიბების და მის გადაცემაზე მომდევნო თაობისთვის.

სიდნეი ვერბა, რომელთან ერთადაც ალმონდმა პოლიტიკური კულტურის მეცნიერული კონცეფცია ჩამოაყალიბა მეოცე საუკუნის სამოციან წლებებში აშშ–ი, ბრიტანეთში, მექსიკაში, დასავლეთ გერმანიაში და იტალიაში პოლიტიკური ორიენტაციების შესწავლის მიზნით ჩატარებული ემპირიული კვლევების საფუძველზე, იზიარებს პოლიტიკური სოციალიზაციის როლს პოლიტიკურ კულტურის გადაცემის პროცესში და ასევე, აქცენტს აკეთებს სისტემის სტაბილურობის და პოლიტიკური პროცესის უწყვეტობაზე (სოციალიზაცია პერმენენტული პროცესია ბავშვობიდან –მთელი ცხოვრების განმავლობაში) და მოცემული პოლიტიკური კულტურის მატარებელი მოქალაქის ჩამოყალიბებაზე (ინდივიდი იძენს პოლიტიკურ იდენტობას– მოქალაქეობრივი ცნობიერება, იდეოლოგიური კუთვნილება).

დევიდ ისტონმა მრავალი ნაშრომი მიუძღვნა პოლიტიკური სისტემაში „შემავალი“ და „გამომავალი“ სიგნალების შესწავლას, სისტემის ლეგიტიმაციის და მხარდაჭერის მექანიზმების ანალიზს ნაშრომებში **პოლიტიკური სისტემა** (1953), **პოლიტიკური ცხოვრების სისტემური ანალიზი** (1965); ისტონის მიხედვით, პოლიტიკური სისტემა სტაბილურობას ინარჩუნებს მაშინ, როდესაც სოციალიზაციის პროცესში მოქალაქეები ითვისებენ სისტემის ნორმებსა, წესებს და აღიქვამენ მას ლეგიტიმურად და ხდება ფასეულობების ინტერნალიზაცია უყალიბდებად სისტემისადმი ნდობისა და მხარდაჭერის პოლიტიკური ორიენტაციები.

ჰერბერტ ჰაიმანი არის ერთ-ერთი პირველი მკვლევარი, რომელმაც სისტემურად შეისწავლა **პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესი. პოლიტიკური სოციალიზაცია** (1959). ეს არის კლასიკური და ერთ-ერთი პირველი ფუნდამენტური კვლევა პოლიტიკური სოციალიზაციის შესახებ. მისი აზრით პოლიტიკური სოციალიზაციის მეშვეობით ინდივიდი გამოიმუშავებს პოლიტიკურ დამოკიდებულებებს სისტემის, რეჟიმის, იდეოლოგიების მიმართ. ის ერთერთი პირველი მკვლევარია, რომელიც ოჯახის როლს აანალიზებს ბავშვების პოლიტიკური ორიენტაციების ჩამოყალიბების საქმეში.

ამრიგად, პოლიტიკური სოციალიზაციის ანალიზისას ალმონდი აქცენტს აკეთებს პოლიტიკური კულტურის ფორმირებასა და მის გადაცემაზე თაობიდან თაბაზე, ვერბა

სტაბილურობის უწყვეტობის უზრუნველყოფაზე, ისტონი სისტემისადმი ნდობისა და მხარდაჭერის ჩამოყალიბებაზე და ლეგიტიმაციაზე, ჰაიმანი, რომელიც პოლიტიკური სოციალიზაციის თეორიის ფუძემდებელია, განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ადრეული სოციალიზაციის შესწავლას–ოჯახის როლს პოლიტიკური ორიენტაციების ჩამოყალიბების პროცესში.

ქართულ სინამდვილეში პოლიტიკური სოციალიზაციის ფუნდამენტალური ნაშრომია გურამ აბესაძის (ერთერთი პირველი სადოქტორო დისერტაცია პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად) “პოლიტიკური სოციალიზაცია: არსი, სტრუქტურა და ფუნქციონირების თავისებურებანი (სოციალურ–ფილოსოფიური ანალიზი)” გ.აბესაძე (1996). პროფესორი გ. აბესაძე დეტალურად ანალიზებს პოლიტიკური სოციალიზაციის არსს, სტრუქტურას, ფუნქციონირების მექანიზმებს. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა პოლიტიკური სოციალიზაციის თავისებურებებს ქართულ სინამდვილეში და მის გავლენას პოლიტიკური კულტურის ცვლილებებზე, დემოკრატიული ღირებულებების დამკვიდრებაზე. გ. აბესაძეს მიაჩნია, რომ პოლიტიკური სოციალიზაცია თანამედროვე ქართული პოლიტიკური ერისა და მისი იდენტობის ფორმირების განმსაზღვრელი პირობაა.

პოლიტიკური სოციალიზაციის საბოლოო მიზნად განიხილება პოლიტიკური შეხედულებების, ღირებულებების და იმ პოლიტიკური კულტურის გამომუშავება და დამკვიდრება, რომელიც არსებული პოლიტიკური ელიტების ლეგიტიმაციას განამტკიცებს და არჩევნებში მხარდაჭერი ადამიანების სიმრავლეს უზრუნველყოფს, მაგრამ არსებობს ბერძნული მიდგომა პოლიტიკური სოციალიზაციის საბოლოო მიზანთან დაკავშირებით, რომელიც „კარგი მოქალაქის“ ფორმირებას ითვალისწინებს, რომელიც განსხვავებულ შინაარსობრივ დატვირთვას იძენს სხვადასხვა საზოგადოებებში და პოლიტიკურ რეჟიმებში. მაგალითად „დასმენის“ (ქართული მოდიფიკაცია „ჩაშვების“) ინსტიტუტის ლეგიტიმაცია მოხდა საბჭოთა რეჟიმის დროს. ცნობილია, რომ გარდამავალ პერიოდში წყდებოდა საკითხი „ვინ–ვის“, რაც დაუნდობელ ბრძოლას ითვალისწინებდა სოციალიზმსა და კაპიტალიზმს შორის. ნომენკლატურული რეკრუტირების მთავარი კრიტერიუმები, სოციალურ წარმომავლობასთან ერთად იყო პარტიული ერთგულება მარქსისტულ–ლენინური იდეოგიის, „ერთადერთი ჭეშმარიტი იდეოლოგიისადმი“–თაყვანისცემა, ბურჟუაზიული ელემენტების წინააღმდეგ ბრძოლაში კლასობრივი ინტერესების პირველადობა, ინდივიდუალურ ინტერებზე კოლექტიურის უპირატესობა და ყველაფერი ეს კომუნისტური საზოგადოების აშენებისათვის აუცილებელ პირობად მიაჩნდათ. ამ პერიოდში შექმნილი „სოციალისტური რეალიზმის“ ლიტერატურა დაცლილია ყოველგვარი მორალური–ეთიკური ნორმებისგან. მაგ. ქართულ სინამდვილეში, ისევე როგორც მთელ კავშირში, მსგავსი ლიტერატურული ნაწარმოებების შექმნა აუცილებელი იყო და ამის მაგალითები მრავლადაა: „გვადი ბიგვა“, „კოლხეთის ცისკარი“ და სხვა, რომლებშიც მთავარი, „დადებითი“ პერსონაჟების ქცევები დღევანდელი საზომით ამორალური იყო: მაგალითად „კოლხეთის ცისკარში“, მექი ვაშაკიძე, რომელიც უღარიბესი გლეხების

წარმომადგენელი იყო და იგი კოლექტივიზაციის გატარების მთავარ მოქმედ პირს წარმოადგენდა (მან შემოიყვანა ტრაქტორი სოფელში), შეყვარებული იყო მდიდარი გლეხის, კულაკის ბარნაბა საგანელიძის ქალიშვილზე თალიკოზე, მაგრამ ამას ხელი არ შეუშლია მისთვის, რომ მომავალი სასიამორო დაეზღუდებინა (რადგანაც იგი სხვა კლასის წარმომადგენელი იყო) და სასიკვდილოდ გაეწირა. მსგავსი ქმედება კარგი მოქალაქის ქცევასთან იყო გაიგივებული.

ამერიკული ანტროპოლოგიური სკოლის მიერ აღიარებული თავისუფლების და მოქალაქის ცნების განსხვავებული მიდგომები სხვადასხვა ცივილიზაციებში. ქართულ სინამდვილეში დასავლეთში აღიარებული „კარგი მოქალაქის“ ცნება, გარკვეული აზრით, დღესაც ეწინააღმდეგება ქართულ მენტალიტეტს, რომელშიც უარყოფით როლს „კანონიერი ქურდების“ ფსიქოლოგიის „ქართული ფესვები“ თამაშობენ. საქართველოში, ლათინურ ამერიკაში, აზიაში და სხვა ქვეყნებში „ცუდ ქცევადაა“ აღიარებული სხვისი დანაშაულებრივი ქმედების აღიარება და მას „ჩაშვებად“, მოღალატეობრივ ქმედებად აღიქვამენ: ამის მიზეზი მრავალია, მაგრამ ჩვენ იმის თქმა გვინდოდა, რომ „კარგი მოქალაქის“ განმარტება საკმაოდ რთულია და ამ დროს ყველაზე მიზანშეწონილია არისტოტელეს მოსაზრებებიდან ამოვიდეთ: არისტოტელეს მოძღვრებაში კარგი მოქალაქის ცნება მჭიდროდაა დაკავშირებული ადამიანის არისტოტელესეულ განსაზღვრებასთან, რომლის მიხედვით ადამიანი „პოლიტიკური ცხოველია“ და მისი პოლიტიკაში მონაწილეობისა და საზოგადოების განყენებით არსებობა, არისტოტელეს გაგებით, მხეცთან და ღმერთთან იდენტიფიცირდება, არისტოტელესთან მოქალაქეობა არ არის მხოლოდ სტატუსი, რადგანაც პოლიტიკურ პროცესში ჩართულ მდგომარეობაში აღიქმება ადამიანი მოქალაქედ „ჩვენ მოქალაქეებად მივიჩნევთ იმათ, ვინც მონაწილეობს სასამართლოსა და სახალხო კრებაში. ჩანს ასეთი განსაზღვრება უკეთ შეესაბამება ყველა იმათ, ვინც მოქალაქეთ იწოდება“ მ. ბიჭაშვილი (2006). არისტოტელე აღიარებს, რომ ეს ცნება შეესაბამება დემოკრატიაში მოქალაქის განსაზღვრებას, რადგანაც ტირანიაში მოქალაქე ვერ განიხილება პოლიტიკის აქტიურ სუბიექტად, არისტოტელეს აზრით მოქალაქე არის ის, ვისაც აქვს უნარი მონაცვლეობით იყოს მმართველი და მართულიც. კარგმა მოქალაქემ უნდა იცოდეს, როგორ დაემორჩილოს კანონებს და მართოს სხვები საზოგადოებრივი კეთილდღეობისთვის. ერთდროულად მართვა და მორჩილება არ ძალუძს ტირანს, მონას და ეს შესაძლებელია მხოლოდ „პოლიტიაში“, სადაც მმართველი ძალა საშუალო ფენაა. არისტოტელეს განსაზღვრება, რომ კარგი მოქალაქე კარგი ადამიანიც უნდა იყოს დღესაც აქტუალურია, რადგანაც არისტოტელეს მიხედვით „კარგი ადამიანის სათნოება აბსოლუტური და უნივერსალურია“ და კარგი ადამიანის და კარგის მოქალაქის ცნება მხოლოდ იდეალურ სახელმწიფოში ემთხვევა ერთმანეთს, მაგრამ არასრულყოფილ სახელმწიფოში კარგი მოქალაქე შეიძლება იყოს ერთგული ქვეშევრდომი, მაგრამ არ იყოს მორალურად სრულყოფილი კარგი ადამიანი.

ამრიგად, პოლიტიკური სოციალიზაციის საბოლოო მიზანი კონკრეტული რეჟიმის მიმართ ლოიალურად განწყობილი მოქალაქის ფორმირებაა, რომელიც იზიარებს საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ქცევით ნორმებს, „პოლიტიკური თამაშის წესებს“,

ღირებულებებს, ხელისუფლების იდეოლოგიურ ორიენტირებს, ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის მიმართულებებს და არჩევნებში მმართველი ელიტის ხელისუფლებაში ყოფნის მხარდამჭერ არჩევანს აკეთებს. ოპოზიციური ელიტას იგივე მიზანი გააჩნია საკუთარი მხარდამჭერი მოქალაქეების მიმართ. ხელისუფლება და ოპოზიცია ცდილობს გაავრცელოს თავისთვის მისაღები იდეოლოგიურ-პოლიტიკური ღირებულებები პირდაპირი და არაპირდაპირი (ირიბი) სოციალიზაციის აგენტების (ოჯახი, სკოლა, პარტიები, მასმედია, სოციალური ქსელების და სხვა) მეშვეობით.

### **პირდაპირი, არაპირდაპირი (ირიბი) და შერეული სოციალიზაცია**

პოლიტიკური სოციალიზაცია შეიძლება იყოს პირდაპირი და არაპირდაპირი (ირიბი), ასევე, იგი შეიძლება ატარებდეს შერეულ ფორმას.

აღმონდი შედარებით პოლიტიკაში სოციალიზაციაზე მსჯელობისას გამოყოფს პირდაპირ და არაპირდაპირი სოციალიზაციის ფორმებს და განმარტავს, რომ სოციალიზაცია პირდაპირია რომელიც ითვალისწინებს პოლიტიკის შესახებ ინფორმაციის, ღირებულებების შეხედულებების უშუალოდ გადაცემას. აღმონდი მაგალითად განიხილავს სამოქალაქო განათლების გაკვეთილებს სკოლაში, ბავშვების ინდოკრინაცია ისლამურ ირანში, პაკისტანში, საბჭოთა ტოტალიტარიზმის დროს კომკავშირში მიღების პროცედურას, პროპაგანდას, აპართეიდი სამხრეთ აფრიკაში. სხვა სიტყვებით, რომ ვთქვათ ინდოქტრინაციის დროს სწავლება ხორციელდება ერთი იდეოლოგიის, გარკვეული მოსაზრებების უპირობო ჭეშმარიტების აბსოლუტიზაციისა და კრიტიკული აზროვნების შეზღუდვის, ალტერნატიული შეხედულებისა და ღირებულებების გამორიცხვის პირობებში. ის ხასიათდება ორგანიზებული და გეგმიური სწავლებით, ოფიციალური ინსტიტუტების ჩართულობით, პოლიტიკურ საკითხებზე პირდაპირი ინფორმაციის მიწოდებით.

არაპირდაპირი პოლიტიკური სოციალიზაციის დროს პოლიტიკური შეხედულებების, ღირებულებების ჩამოყალიბება მიმდინარეობს არა მიზანმიმართულად, არამედ საკუთარი გამოცდილების მეშვეობით, მაგ; როცა მშობლები კამათობენ პოლიტიკურ საკითხებზე ან კიდევ მასწავლებელთან და თანატოლებთან ურთიერთობების პროცესში, ასევე, როგორც მნიშვნელოვანი მოვლენა ქვეყნის ცხოვრებაში და ასევე, სხვა უამრავი ფაქტორი შეიძლება გახდეს არაპირდაპირი სოციალიზაციის მაპროვოცირებელი მიზეზი: უნებლიე და ბუნებრივი გავლენა, ყოველდღიური სოციალური გამოცდილება, ღირებულებების გადაცემა არაპოლიტიკური გარემოდან.

ჩვენი აზრით, ისევე, როგორც პოლიტიკური კულტურა, პოლიტიკური რეჟიმი, დემოკრატია არ არსებობს სუფთა ფორმით და მათ ტიპოლოგიას ვახდენთ იმის მიხედვით თუ რომელი ნიშნები ჭარბობს თვითეულ მათგანში და მიზანშეწონილად ვიყენებთ ჰიბრიდული სისტემების და რეჟიმების ცნებებს, ასევე, პოლიტიკური სოციალიზაცია იშვიათად ხორციელდება მხოლოდ პირდაპირი და არაპირდაპირი ფორმით და ხშირად ეს პროცესი შერეულ ხასიათს ატარებს. ამასთან ერთად, პოლიტიკური სოციალიზაცია მიმდინარეობს ერთდროულად რამდენიმე აქტორის

ზემოქმედებით ოჯახის, მედიის, სკოლის, პირადი გამოცდილების გავლენით და იგი ფორმალური და არაფორმალური ზემოქმედების შედეგად ხორციელდება რეალურ ცხოვრებაში.

### ოჯახი პოლიტიკური სოციალიზაციის მთავარი აქტორი საქართველოში

ოჯახი კაცობრიობის ისტორიაში უძველესი სოციალური ინსტიტუტი და სახელმწიფოებრიობის საფუძველია. ჯერ კიდევ უძველესი პერიოდის მოაზროვნეები აღიარებდნენ ოჯახის განმსაზღვრელ როლს ცივილიზაციის განვითარებისა და სახელმწიფო ინსტიტუტების მოწყობის გზაზე. არისტოტელეს მიაჩნდა, რომ ოჯახების გაერთიანებამ შექმნა სოფლები, ხოლო სოფლების გაერთიანებით ჩამოყალიბდა სახელმწიფოები; კონფუცს სურდა მამასა და შვილის ურთიერთობა სახელმწიფოებრივი მოწყობის საფუძვლად ექცია და მმართველების ბატონობა ქვეშევრდომებზე მამამშვილურ ურთიერთობებისთვის გაეიგივებინა. ოჯახი დღესაც გადამწყვეტ როლს ასრულებს სოციალური, პოლიტიკური, კულტურული, ეკონომიკური, სამართლებრივი ურთიერთობების სფეროში. ნაცისტურ გერმანიაში და ბევრ ტოტალიტარულ თუ დემოკრატიულ სისტემებში „საუკეთესო მეოჯახის“ სტატუსი ელიტების რეკრუტირების მნიშვნელოვან კრიტერიუმს წარმოადგენდა (დღესაც, ქართულ სინამდვილეში „კარგი ოჯახის შვილის“ ცნებას მნიშვნელოვანი შინაარსობრივი დატვირთვა აქვს). ხშირად ქვეყნდება „მსოფლიოს მმართველი ოჯახების“ სია, რომლებიც ფაქტობრივად მიკროსახელმწიფოებს წარმოადგენენ კონკრეტულ სახელმწიფოებში. საუდის არაბეთსა და ბევრ არაბულ სამყაროში, საყოველთაოდაა ცნობილი ქალების უუფლებო მდგომარეობა, მაგრამ ამ ქვეყნებიდან ოქსფორდის, კემბრიჯის, ჰარვარდის და სხვა წამყვანი უნივერსიტეტების კუსდამთავრებული ქალბატონების მხოლოდ მცირე ნაწილი იბრძვის ქალების ემანსიპაციისთვის ისლამურ სამყაროში. მათ უმრავლესობაში თვლიან, რომ ტრადიციული ოჯახის მოწყობის სტრუქტურაში ქალის ფუნქციურმა როლმა გაამართლა არაბულ სამყაროში და ასეთ გარემოში სახელმწიფოებრივი განვითარებისა და მშვიდობიანი თანაარსებობის უკეთესი პირობებია შექმნილი.

საქართველოს ისტორიაში ოჯახები, გარკვეული გვარები განვითარების ყველა საფეხურზე წამყვან როლს თამაშობდა. შუა საუკუნეების საქართველოში ოჯახი და საქორწინო სამართალი ემყარებოდა ქრისტიანული რელიგიის ნორმებს, კერძოდ მათეს სახარებას, რომელიც უშვებდა „გამონაკლისებს“ და შესაძლებლად თვლიდა განქორწინებას „მრუშობის“ შემთხვევაში. შემდგომ ქართული საოჯახო სამართალი მრუშობასთან ერთად, თანდაყოლილ ეპილეფსიას, მამაკაცის სქესობრივი კავშირის უუნარობას („ცვედანობას“), პირში მყრალ სუნს და ხასიათის შეუთავსებლობაც კი განქორწინების მიზეზებად მიიჩნევდა. ეს ხდებოდა მაშინ, როცა კათოლიკურ ევროპაში ლუკას და მარკოზის სახარებაზე დაფუძნებული საქორწინო სამართალი კატეგორიულად კრძალავდა საფრანგეთში, ესპანეთში, იტალიაში, ბრიტანეთში, „საღვთო რომის იმპერიაში“ განქორწინებას და მხოლოდ იშვიათი გამონაკლისების

შემთხვევაში, ისიც მმართველ ელიტისთვის, ეკლესია აცხადებდა, რომ ქორწინება თავიდანვე „არალეგიტიმური“ იყო და უშვებდა ცოლ-ქმრის გაყრას. ასევე, ოჯახის მოწყობის დემოკრატიულობაზე მიუთითებდა ის ფაქტიც, რომ ევროპის ქვეყნებში დაკანონებული იყო „პირველი ღამის უფლება“ და შესამაბისი სამართლებრივი ნორმებიც არსებობდა, ხოლო საქართველოს სინამდვილეში „პირველი ღამის უფლება“ ივანე ჯავახიშვილის, გიორგი ნადარეიშვილის და სხვა ცნობილი ისტორიკოსებისა და იურისტების კვლევების მიხედვით არ არსებობდა და არც ყოფილა სამართლებრივად ლეგიტიმირებული ევროპისგან განსხვავებით. მოყვანილი მაგალითებიდან ნათლად ჩანს, რომ მართლმადიდებლურ საქართველოში ისტორიულად, ოჯახის მოწყობა, სამართლებრივად უფრო დემოკრატიულ პრინციპებს ეფუძნებოდა, ვიდრე ევროპაში.

ოჯახი ქართულ სინამდვილეში პოლიტიკური სოციალიზაციის მნიშვნელოვანი აგენტი და მისი როლი მთელი ცხოვრების განმავლობაში გრძელდება მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეულ სახეცვლილებას განიცდის გლობალიზაციის ეპოქაში. ქართული ოჯახის ტრადიციული ფორმა კვლავ წამყვან როლს ასრულებს პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესში განსაკუთრებით რეგიონების მასშტაბით, თუმცა მიმდინარეობს მისი ტრანსფორმაციის და სახეცვლილების პროცესიც, განსაკუთრებით დიდი ქალაქებში: იცვლება ოჯახის სტრუქტურა, წევრების რაოდენობა, პირდაპირი-ვერტიკალური სოციალიზაციის ფორმა, მზარდია ოჯახებში ლიბერალური ღირებულებების დამკვიდრება, გაზრდილია თაობებს შორის ურთიერთგავლენის ხარისხი, მატულობს მარტოხელა ოჯახების რიცხვი (9 ათასამდე, სადაც 98 % მხოლოდ დედები არიან), კოვიდმა მნიშვნელოვანად შეცვალა ოჯახებს შორის ურთიერთობების ქართული ტრადიციები, განმსაზღვრელ გავლენას ახდენს ოჯახის სოციალ ეკონომიკური მდგომარეობა, სტატუსი, მშობლების განათლება და სხვა მნიშვნელოვანი ფაქტორები. ასევე, ყველაზე მნიშვნელოვანი პოლიტიკური სოციალიზაციის აგენტი ქართულ სინამდვილეში არის ქართული მართლმადიდებლური, ქრისტიანული ეკლესია. იგი ყველაზე ავტორიტეტული ინსტიტუტია საქართველოში და მასთან მიახლოებული პოპულარობა არ გააჩნია ხელისუფლების შტოებს, პარტიებს, ლიდერებს და ა.შ. ეკლესიას განმსაზღვრელი როლი აქვს ხელისუფლების პოლიტიკის შემუშავებაში ოჯახური ღირებულებების, ქრისტიანული ტრადიციების დაცვის სფეროში: ფაქტობრივად ეკლესია ეროვნულ ინტერესებზე და ფასეულობებზე აპელირებით მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ქართული პოლიტიკური ერის ფორმირების პროცესში და ამაზე არა ერთი სამეცნიერო ნაშრომი არსებობს და უფრო მეტიც დისერტაციაც არის დაცული ნ. აბესაძე (2022). ეკლესიის როლი დიდია ქართულ ოჯახებში კონსერვატორული ღირებულებების ჩამოყალიბების და მისი თაობებიდან თაობებზე გადაცემის პროცესში. ყოველივე ეს გასათვალისწინებელია ტრადიციული ოჯახების როლის გაშუქების დროს პოლიტიკურ სოციალიზაციის პროცესში.

ადრეულ ასაკში ბავშვი ოჯახში პირდაპირი სოციალიზაციის ობიექტია, მოზარდი ცდილობს მშობლების ქცევის მოდელის კოპირებას, გარე და შიდა ინფორმაციები მიიღება კრიტიკული ანალიზის გარეშე, ოჯახში ყალიბდება ეთნიკური და რელიგიური

იდენტობის ყველაზე მყარი ღირებულებები, რომლებიც მთელი ცხოვრების განმავლობაში პიროვნებისთვის უცვლელია იშვიათი გამონაკლისის გარდა; შვილები ბუნებრივად ახდენენ თავიანთ იდენტიფიცირებას იმ პარტიასთან, რომელსაც მშობლები უჭერენ მხარს, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში თუ ორივე მშობელი ერთი პარტიის წევრია; ემპირიული კვლევებით დასტურდება, რომ პოლიტიკური ორიენტაციები იოლად გადაეცემა ოჯახის წევრებს (მშობლებიდან შვილებს), დაცულია მემკვიდრეობითობის პრინციპი პოლიტიკური და იდეოლოგიური ღირებულებების თაობებს შორის გადაცემის პროცესში; ირიბი სოციალიზაცია ოჯახში ხდება შვილების ემპირიული დაკვირვების საფუძველზე: დადიან თუ არა მშობლები არჩევენზე, ღებულობენ თუ არა მონაწილეობას აქციებში, უსმენენ თუ არა ახალ ამბებს, რომელი პოლიტიკური მოვლენების მიმართ ავლენენ ინტერესს და ა.შ. სოციალიზაციის პირდაპირი და არაპირდაპირი ან შერეული ფორმის დომინანტობას ოჯახში განაპირობებს ოჯახის წევრების სიმრავლე, სხვადასხვა თაობის ადამიანების ერთად თანაცხოვრება (შვილების გავლენა მშობლებზე პოლიტიკური სოციალიზაციის უკუპროცესში ხშირად ღირებულებებისა და პოლიტიკური ორიენტაციების ცვლილებებში გამოიხატება); ერთია, მოზარდის ურთიერთობა ბებიებთან და ბაბუებთან, რომელთა შეხედულებები ძირითადად ტრადიციების დაცვასა და კონსერვატიზმთან იდენტიფიცირდება, მეორეა მშობლებთან, რომელთა დამოკიდებულება შედარებით მკაცრია, მაგრამ უფრო მეტად ლიბერალური, მესამეა თავის ძმებთან და დებთან (თუ ისინიც არიან), რომლებიც ჰორიზონტალური სოციალიზაციის აგენტებს წარმოადგენენ ოჯახში. ბევრი ფსიქოლოგი, მკვლევარი და სხვა დარგის წარმომადგენელი მხარს უჭერს ტრადიციული ოჯახის იდეას, სადაც ბებიები და ბაბუები ღებულობენ მონაწილეობას შვილიშვილის აღზრდაში, რადგანაც ბავშვთან რბილი, სიყვარულისა და მხარდაჭერით გამსჭვალური დამოკიდებულება აუცილებელი ელემენტია აღზრდის პროცესში, როგორც ამას მიუთითებს ცნობილი ამერიკელი პედიატრი ბენჯამინ სპოკი თავის წიგნში „სპოკი ბებიებისა და ბაბუებისთვის“, ამას წერს იმ ქვეყანაში, სადაც დღეს ტრადიციული ოჯახები არქაულ ელემენტს წარმოადგენს და ყველაზე მაღალი პროცენტია მარტოხელა ოჯახების წილი მთლიან მოსახლეობაში: აშშ მსოფლიოში ერთ-ერთი ლიდერია მარტოხელა მშობლების (განსაკუთრებით მარტოხელა დედების) პროცენტული მაჩვენებლით, ბავშვების დაახლოებით 23-25% ცხოვრობს მარტოხელა მშობელთან ერთად, ეს მაჩვენებელი თითქმის სამჯერ აღემატება მსოფლიოს საშუალო მონაცემებს (რომელიც დაახლოებით 7%-ია). ეს ტენდენცია გლობალური ხასიათისაა და შემფოთების მიზეზია, რადგანაც მარტოხელა ოჯახებში აღზრდილი ბავშვები უფრო მეტად არიან მიდრეკილი ნარკოტიკებისა და კრიმინალის და სიღარიბისკენ თომას მ. მაგშტადტი (2010).

ტრადიციულ მრავალშვილიან ოჯახებში ბავშვები სწავლობენ უფროსებისა და იერარქიისადმი პატივისცემას, უფრო ტოლერანტები არიან, მაგრამ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს, როგორაა სტრუქტურულად მოწყობილი ოჯახი: ის ავტორიტარულია და უსიტყვო მორჩილებას ითვალისწინებს უფროსი თაობის მიმართ თუ დემოკრატიულ

საწყისებს ეფუძნება, ორივე მშობელი „თანამონაწილეობის“ პრინციპზე ფუნქციონირებს ოჯახში და ყველას აქვს უფლება საკუთარი პოზიცია დააფიქსიროს, რომელიც ლიბერალური დემოკრატიის და პლურალიზმის პრინციპებს, დამოუკიდებელი აზროვნების უნარებს ავითარებს მოზარდის ცნობიერებაში. ქართულ სინამდვილეში ტრადიციულ ოჯახებში, როცა ერთ ჭერს ქვეშ ცხოვრობს სამი თაობა, მნიშვნელოვნადაა შესუსტებული მოზარდის ავტონომიურობისა და დამოუკიდებლობის ხარისხი, რადგანაც უფროსი თაობის–ბებებისა, ბაბუების და მშობლების გარდაცვალებამდე შვილი „ბავშვის სტატუსში“ აღიქმება ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში.

მკვლევარების დიდი ნაწილი უპირატესობას ანიჭებენ ოჯახების ფორმალურ სტრუქტურულ დახასიათებას, რომელიც გულისხმობს: სოციალ–ეკონომიკური სტატუსს, შემოსავალს, მშობლების განათლებასა და პროფესიას; ოჯახის შემადგენლობას, სიდიდეს, მასში მშობლების, დებისა და ძმების არსებობას; ოჯახში მშობლების (მათ შორის პოლიტიკური) როლების განაწილებას. ე. ტარასოვა (2021).

ჩამოთვლილი გარემოებები ზოგადი ხასიათისაა და ნებისმიერი ოჯახისათვისაა დამახასიათებელი მიუხედავად იმისა რომელ საზოგადოებასთან და ქვეყანასთან გვაქვს საქმე. ზოგადად ოჯახების როლის გასაანალიზებლად პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესში მკვლევარები იყენებენ სხვადასხვა თეორიას და ცდილობენ კონკრეტულ შემთხვევაში უფრო მისაღები მიდგომა გამოიყენონ, თუმცა ისიც ფაქტია, რომ მართო ერთი მეთოდოლოგიით ქართული ოჯახების როლის გაანალიზება პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესში შეუძლებელია და ის მოითხოვს კომპლექსურ მიდგომას.

ოჯახის როლის გაანალიზება პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესში შესწავლილია ტრადიციული მიდგომის ვერსიაში, ტრანსმისიურ მოდელში, როგორც საბაზისო სოციალური სტრუქტურული ერთეული ხელისუფლებისადმი მხარდამჭერი ღირებულებების ფორმირების პროცესში; „თაობათა შორის გადაცემის“ მოდელი შესაძლოა მიესადაგებოდეს ქართული ოჯახის დახასიათებას, რომელიც იკვლევს, თუ რამდენად ბაძავს შვილი მშობლებს და აკოპირებს მათ ქცევებს: თუ ოჯახში პოლიტიკა აღიქმება ბინძურ სფეროდ და პოლიტიკოსები უარყოფით პერსონაჟებად, ბავშვს უყალიბდება პასიური დამოკიდებულება, გაუცხოება პოლიტიკური პროცესებისგან, მაგრამ ასევე, თუ მშობლები პოლიტიკას საშიშ სფეროდ მიიჩნევენ და ერიდებიან პოლიტიკურ თემებზე საუბარს მაშინაც შვილებს უყალიბდება აპათიური დამოკიდებულება და შიში პოლიტიკური თემებზე მსჯელობისა და დისკუსიის მიმართ; ქართულ სინამდვილეში დიდი მნიშვნელობა აქვს მშობლები ახალ ამბებს რომელი მედია საშუალებიდან ღებულობენ, რადგანაც პარტიული ტელევიზიები ცნობიერების მკვეთრ პოლარიზაციას უწყობენ ხელს.

თაობებს შორის პოლიტიკური ორიენტაციების გადაცემის პროცესში (მემკვიდრეობითობის მდგომარეობა) მოიაზრება მშობლებსა და შვილებს შორის აქტიური კომუნიკაციის და ურთიერთდამოკიდებულების ასპექტები, რომელიც ქართულ სინამდვილეში დიდხანს გრძელდება და გარკვეული აზრით ამცირებს შვილების დამოუკიდებლობის ხარისხს, რადგანაც დედ–მამა შვილს ბავშვად აღიქვამს,

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მთელი ცხოვრების მანძილზე. ბავშვობაში ათვისებული ქცევების მოდელები ოჯახში, შემდეგ გადაიტანება პოლიტიკურ სფეროში (შესაბამისობის მდგომარეობა), არის განსაკუთრებული მნიშვნელობის და მაღალი მდგრადობით ხასიათდება (პირველადობის პრინციპი), განსაზღვრავს და აორგანიზებს ქცევით რეაქციებს პოლიტიკურ სტიმულებთან მიმართებაში (სტრუქტურების მდგომარეობა).

ტრანსმისიის მოდიფიცირებული, რევიზიონისტული მოდელი უფრო ფართო მნიშვნელობით განიხილავს ოჯახს, როგორც პოლიტიკური სოციალიზაციის აგენტს: მისი მიმდევრები ამტკიცებენ, რომ მშობლების გავლენა გამოიხატება საერთო პოლიტიკურ ორიენტაციებში, კონკრეტული ნიშნების კოპირებაში და ყურადღებას აქცევს საკმაოდ ფართო სპექტრის ფაქტორებს, რომლებიც ზრდიან ინდივიდის სოციალიზაციის მიმდებლობას. მათ შორის აქტიური, აფექტური, კომუნიკაციური და სხვა ფაქტორები. ამის გარდა ის ბავშვს ანიჭებს უფრო აქტიურ როლს თავის პოლიტიკურ განვითარებაში.

ქართული ოჯახების როლის გაანალიზების პროცესში საინტერესოა რობერტ პატმენის „სოციალური კაპიტალის“ თეორიის გამოყენება, რადგანაც ჩვენს რეალობაში ოჯახი თამაშობს ურთიერთობების პროცესში შემადუღებელ და დამაკავშირებელ ფუნქციას ნათესავებს, ახლობლებს შორის, რომელიც წარმოშობს ჩაკეტილი ლოიალური ჯგუფების, კლანის მაგვარ გაერთიანებებს, რომლებიც ხმას აძლევენ არა პროგრამების მიხედვით, არამედ ოჯახური კავშირების მიხედვით. კლინტელიზმის პრინციპი მჭიდროდ უკავშირდება პარტიების პერსონალიზაციის პროცესს.

სისტემური თეორია კარგად მიესადაგება ქართული ოჯახების შესწავლას, რადგანაც ოჯახი აქ განიხილება, როგორც „მიკრო“ სისტემა, რომელიც მუდმივ ურთიერთქმედებაშია მაკროსისტემასთან–სახელმწიფოსთან; ქართულ სინამდვილეში დიდია ოჯახზე ეკლესიის გავლენა, რომელიც ხშირად სახელმწიფო ინსტიტუტების საშუალებით ახდენს თავისი ინტერესების რეალიზაციას–ოჯახური ღირებულებების და ტრადიციების დაცვის პოლიტიკის გატარებას.

პოლიტიკური რადიკალიზაცია საქართველოში ოჯახებშიც გადავიდა და მიიღო ტრადიციული ქრისტიანულ–მართლმადიდებლურ და ნეოლიბერალურ ღირებულებებს შორის დაპირისპირების ფორმა, რომელიც უფრო მოგვაგონებს, ლიბერალიზმისა და კონსერვატიზმის დაპირისპირების საწყის სტადიას, როცა ლიბერალობა ან კონსერვატორობა სალანძღავ სიტყვებს ნიშნავდა. ამ პროცესის ახსნა შესაძლებელია პოლიტიკური კულტურის თავისებურებებით, ქართული ხასიათით, განსაკუთრებით „ქურდული მენტალიტეტისათვის“ დამახასიათებელი პატრიარქალური კულტურის არსებობითა და გავლენით, რომელიც უარყოფით როლს თამაშობს სახელმწიფოებრივი აზროვნების ჩამოყალიბების პროცესში, როგორც ოჯახების, ისე სახელმწიფოს დონეზე.

## „ქართული სუფრა“ პოლიტიკური სოციალიზაციის აქტორი

„ქართული სუფრის კულტურა“ საუკუნეების განმავლობაში ყალიბდებოდა და დღევანდელი სახით ის დაახლოებით მე-19 საუკუნეში ფორმირდა. ღვინის კულტურა საქართველოში ანტიკურ პერიოდის წინა ხანას უკავშირდება, „ვეფხისტყაოსანში“ ვხვდებით ნადიმის აღწერას, ღვინის სმის კულტურას, ხოლო 17–18 საუკუნეებში უცხოელი მოგზაურების მიერ (მაგ: ჟან შარდენი) აღწერილია ქართული სუფრა და ასევე, თამადის მსგავსი პიროვნების ფუნქციები: მას უძველეს დროში პურისა და ღვინის წინამძღოლად მოიხსენიებდნენ. ოჯახებს შორის ურთიერთობებში სუფრას განსაკუთრებული როლი ჰქონდა, რადგანაც სტუმარს ღვთისგან მოვლენილ ადამიანად მიიჩნევდნენ („სტუმარი ღვთისაა“) და დაუწერელი მორალური კანონების, ტრადიციის მიხედვით ის ყველაზე საპატივცემულო და ხელშეუხებელი ადამიანი ხდებოდა, მას შემდეგ რაც ოჯახის ზღურბლს გადმოაბიჯებდა; ეს მოვლენა მთელი დრამატიზმითაა აღწერილი ვაჟა ფშაველას „სტუმარ–მასპინძელში“ და „ალუდა ქეთელაურში“. ფაქტობრივად, სტუმარ–მასპინძლობის და ქართული სუფრის კულტურა ქვეყნის კულტურული კოდია, რომელიც ეროვნული იდენტობის დამახასიათებელი, შემადუღებელი კულტურის გამოხატულებაა. აქვე დავძენთ, რომ სულ სხვა დატვირთვა ქონდა ოჯახში გაშლილ სუფრას და გამასპინძლებას, იგი ახლობლობის, ნდობის, თავისიანად აღქმის სიმბოლოს ნიშნავდა და გამონათქვამი „მე მის ოჯახში ვიყავი“ გარკვეული პატივისცემის, ახლობლად განცდის, მორალური დატვირთვის მეტაფორადაა აღქმული ქართულ რეალობაში.

„ქართული სუფრა“ გარკვეული აზრით „მიკრო სახელმწიფოა“ თავისი ლიდერთ–თამადით, რომელიც ექვემდებარება გარკვეულ რეგლამენტს და პასუხისმგებელია სიმშვიდე, წესრიგი, უსაფრთხოება შეინარჩუნოს და იდეოლოგიურად გამაერთიანებელი ლიდერული როლი ითამაშოს სუფრის წევრებს შორის. სუფრა უზრუნველყოფას იერარქიულობის აღქმას, ასწავლის წესრიგის პატივისცემას, რიგითობის პრინციპის დაცვას და რაც მთავარია ავითარებს მოსმენის უნარს და ამდენად ზრდის სხვისი აზრის გაზიარების ალბათობას–პოლიტიკური პლურალიზმის უნარ–ჩვევებს. სუფრის თამადა, როგორც ტრადიციული თამადობის, ისე მისი თანამედროვე ნაირსახეობის პირობებში, ვალდებულია დაიცვას „ალავერდის“ ტრადიცია და სუფრის ნებისმიერ წევრს მიცეს აზრის გამოთქმის–სადლეგრძელოს თქმის უფლება. თამადის სადლეგრძელოს დროს უყურადღებობა, ცუდ ქცევადაა აღქმული ქართული სუფრის კულტურაში.

სუფრაზე აქტიურდება ინდოქტრინაციის პროცესი, სადლეგრძელოების თანმიმდევრობა ისეა გაწერილი (ვერბალური კოდექსი), რომ სუფრის წევრებს მიეწოდება ისეთი ცნებები და ღირებულებები, რომლებიც დოქტრინების სახითაა ჩამოყალიბებული და მტკიცებულებას არ საჭიროებენ. ეს წარმოადგენს პირდაპირი სოციალიზაციის მაგალითს: ღმერთის, მშვიდობის, ქართველი ერის, დიდი წინაპრების, ერთიანობისათვის ბრძოლაში დაღუპულების, მშობლების, ილია მეორის და სხვა სადლეგრძელოები აყალიბებენ ეროვნულ და რელიგიურ იდენტობას, „ქართველობის“

განცდის უპირატესობებს. ეთიკური ხასიათის სადღეგრძელოები მეგობრობის, თავდადების, ერთგულების მორალურ პრინციპებს და „კარგ მოქალაქედ“ განცდის გრძნობებს აღძრავენ სუფრის წევრებს შორის. ქართული სუფრა „რბილი ძალის“ ეფექტური ისტრუმენტი: დაპირისპირებული მხარეების შერიგება (მედიაცია) სუფრაზე ხდება „ღვინისა და მშვიდობის კონტექსტში“.

ქართული სუფრა არის დაახლოების, ნდობის, ურთიერთპატივისცემის გამომუშავების ლაბორატორია და თუ რობერტ პატნემს დავეყრდნობით, ქართული სუფრა არის „სოციალური კაპიტალის“ გამომამუშავებელი ინსტიტუტი, რადგანაც ერთმანეთთან ნდობის კოეფიციენტი მნიშვნელოვნად იზრდება, ხოლო ერთმანეთის მიმართ ნდობა, ამერიკელი სოციოლოგის აზრით, მნიშვნელოვანი კაპიტალია საზოგადოების ეკონომიკური და პოლიტიკურ განვითარების წარმატების გზაზე; ისტორიულად სუფრაზე ხდებოდა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კონფლიქტის მონაწილეების შერიგება, მნიშვნელოვანი გარიგებები („მათ შორის ჩაწყობები“) და მისი დარღვევა ცუდ ქცევად აღიქმებოდა. ქართული სუფრა რჩებოდა თავისუფლების კუნძულად ტოტალიტარიზის ეპოქაში, სადაც მეტ თავისუფლებას გრძნობდა ინდივიდი და გამოთქვამდა გულწრფელი საუბრის და მონაწილეების მზაობას. ჩანართის სახით შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ ევროპული საბჭოს ორ დღიანი სამიტების პირველი დღე მთავრდებოდა არაოფიციალური ვახშამით, სადაც იწვევდნენ გაწევრიანების აპლიკანტ ქვეყნის წარმომადგენელსაც, ასეთი უშუალო ურთიერთობა მეტ შანსს იძლეოდა მიეღწიათ კონსენსუსისთვის, ვიდრე კაბინეტებში უემოციო, არაგულწრფელი საუბრების ფორმატში, დღეისათვის ეს ტრადიცია აღარ გრძელდება და შესაძლოა მიზეზი შიდა დაპირისპირება ან კიდევ კანდიდატი ქვეყნების გაზრდილი რაოდენობა და სხვა ფაქტორები იყოს;

თამადის ტრადიციული მოდელი ითვალისწინებდა ორატორული ხელოვნებას და ეს თვისება პოლიტიკური ლიდერობის განმსაზღვრელი ნიშანია ქართულ პოლიტიკაში: კარგად საუბარი, პოპულიზმი, არარეალური დაპირებები იმ ლიდერული უნარ-ჩვევების ნაზავია, რომელიც ყველაზე მეტ გავლენას ახდენს ქართველ ამომრჩევლებზე. თამადა „სამართლიანი დიქტატორის“ მოდელს განასახიერებს, ის ყველას აძლევს სიტყვას, არავის ჩაგრავს და პოლიტიკაშიც სამართლიანი ძლიერი ხელის, პატრონის მოთხოვნა პოლიტიკური ორიენტაციის ნაწილია. კარგი თამადა უნდა გრძნობდეს სუფრის განწყობას, ისევე როგორც კარგი მმართველი უნდა იყოს ხალხთან. ქართული სუფრა „ნამდვილი აკადემიაა“, რომლის ფარგლებში ხშირად მოისმენ ახალ ინფორმაციას ისტორიიდან, პოლიტიკიდან, კულტურიდან.

ქართული ტრადიციის მიხედვით სუფრას გააჩნდა გამოცდის ფუნქციაც: ოჯახში იწვევდნენ სასიძოს და ღვინის სმის პროცესში აკვირდებოდნენ მის ქცევებს, მჭერმეტყველების უნარებს, ინტელექტს; განსაკუთრებით აინტერესებდათ მალე ხომ არ ითვრებოდა, როგორ აკონტროლებდა თავს, ხომ არ ახასიათებდა ფსიქიკის პათოლოგიური დარღვევები, ზედმეტი მიდრეკილება ალკოჰოლისადმი;

დასახელებული ფაქტორები ოჯახის უფროსების მიერ მიიჩნეოდა შემაფერხებელ გარემოებებად მომავალი ოჯახის შექმნის გზაზე.

ტრადიციულ სუფრას, ავტორიტარული ყაიდის თამაძობის ინსტიტუტს გააჩნია თავისი მინუსები და უარყოფითი მხარეები, ერთი მხრივ, სუფრასთან ერთმანეთის მიმართ საქებარ სიტყვებს არ ვიშურებთ და სუფრის წევრს ვახასიათებთ არა ისე როგორებიც არიან, არამედ როგორიც უნდა იყოს და წარმოვადგენთ მის იდეალურ ვარიანტს, რაც ხშირად იმედგაცრუების მიზეზი ხდება; მეორე. ხშირად თამაძის სადღეგრძელოებში გამოვლენისლი პატრიოტიზმი რეალურ ცხოვრებაში არ გადადის და „სუფრის პატრიოტიზმის“ ფარგლებს არ ცდება, მომველებულია „დეკლარირებული“, „ტრაფარეტული“ „დაქირავებული თამაძების“ სადღეგრძელოები; ნაკლები ნდობა გააჩნია სუფრაზე გაცემულ დაპირებებს და მრავალი სხვა, მაგრამ ეს მომენტები, არ ფარავს ქართული სუფრის დადებით გავლენას და როლს პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესზე ოჯახის ფარგლებში.

გლობალიზაციის პროცესმა და განსაკუთრებით ახალმა გამოწვევებმა, რომელიც ქვეყნის დემოკრატიზაციაზე და ადამიანის უფლებების დაცვაზე გადის, გავლენა მოახდინა ქართული სუფრის ფუნქციებზე, თამაძის ინსტიტუტზე და მთლიანად პოლიტიკურ და სამართლებრივ კულტურაზე. აგრეთვე, ტრანსფორმაციაზე გავლენა იქონია კოვიდის პანდემიამ, რომლის დროსაც ხანგრძლივი წყვეტა იყო ოჯახური შეკრებებისა და დღესასწაულების აღნიშვნის მიმართულებით. ოჯახებს შორის ურთიერთობებმა სუფრიდან სოციალურ ქსელებში გადაინაცვლა, ქართულმა სუფრამ დაკარგა თავის ფუნქცია, ადამიანების პირისპირ შეხვედრები ჩაანაცვლა „გაშუალებულმა“ კავშირებმა, გარკვეული აზრით ამანაც შეუწყო ხელი „გაუცხოებისა“ და პოლარიზაციის პროცესს.

დღევანდელი სუფრაზე ზოგჯერ თამაძის ერთპიროვნულ მმართველობას აღარ აღიარებენ სუფრის ახალგაზრდა წევრები და ამაში მათ ხელს უწყობს მაგიდების განლაგების სტრუქტურაც (5–8 კაციანი განცალკავებული მაგიდები), რაც მეტ შესაძლებლობას იძლევა გაიზარდოს ავტონომიურობის ხარისხი და საერთო მსოფლმხედველობის მცირე „ახლობლურ გარემოცვაში“ აღმოჩნდნენ; ასევე, მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქვეყანაში მიმდინარე პოლარიზაციის პროცესი: პოლიტიკა, ეროვნული საკითხი, ფეხბურთი ტაბუ დადებული საკითხებია და ხშირ შემთხვევაში დაპირისპირებისა და საერთო სუფრის დაშლის მიზეზი ხდება,

ამდენად, თუ ადრე სუფრა „მშვიდობის“ და „ერთობის“ ადგილი იყო, დღეს ოჯახის გარეთ შეკრებებზე, განსხვავებული შეხედულებების, ღირებულებების და პარტიული კუთვნილების მქონე ადამიანებს შორის ხდება დაპირისპირება და ზოგჯერ სუფრა განხეთქილების ასპარეზად იქცევა, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ სუფრაზე გავლენები რიტუალურიდან ემოციურში გადაიზრდება ხოლმე.

შეიცვალა თამაძობის ინსტიტუტიც, სადღეგრძელოების თანამიმდევრობა (სადღეგრძელო როგორც „პოლიტიკური მანიფესტი“ კვლავ რჩება ღირებულებების დეკლარირებისა და გადაცემის საშუალებად) და წინა პლანზე სამოქალაქო საზოგადოებისა და პიროვნების თავისუფლების პრობლემებმა გადმოიწია.

ყოველივე, კი თაობათა შორის კონფლიქტში, ძირითადად უფროსი თაობის კონსერვატორულ ღირებულებებსა და ლიბერალიზმს შორის დაპირისპირებაში პოულობს გამოხატულებას, მაგრამ ამას უფრო მწვავე ხასიათი, როგორც აღნიშნული იყო, ოჯახის გარეთ შეხვედრების დროს აქვს. ოჯახი კვლავ რჩება პოლიტიკური სოციალიზაციის აქტიურ აგენტად პოლიტიკის გატარების პროცესში; ქართულ სუფრას შეუძლია კონსენსუსის და „რბილი ძალის“ როლი ითამაშოს პოლიტიკურ პროცესში და სუფრასთან შეხვედრებმა „დემოკრატიულ პოლიტიკური თამაშის წესების“ დამკვიდრებასა და სამოქალაქო კულტურის გაძლიერებას შეუწყოს ხელი.

ამრიგად, ოჯახებთან ერთად, „ქართული სუფრა“, როგორც ოჯახებს შორის შეხვედრის ადგილი, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს პოლიტიკური სოციალიზაციის პროცესში, სადაც საერთო განწყობა, ურთიერთნდობა, ერთმანეთის მოსმენის კულტურა, აზრთა გაზიარება ხდება და საბოლოო ჯამში პოლიტიკური პლურალიზმის და ტოლერანტობის უნარ-ჩვევები ყალიბდება. იგი „სოციალური კაპიტალის“ დაგროვების ეფექტური მექანიზმია ქართულ რეალობაში. არაფორმალურ შეხვედრებს დიდი ყურადღება ექცევა ევროპის დემოკრატიებში: დღეისათვის ევროკომისიის წევრებისთვის (მათი რაოდენობა 25 ათასზე მეტია), აუცილებელი მოთხოვნაა არაფორმალური შეხვედრები, ეს მეთოდი კარგადაა აპრობირებული ევროკავშირის შიდა სტრუქტურებში, რაც მნიშვნელოვნად აჩქარებს კონსენსუსის-დემოკრატიის საბაზისო ელემენტის ჩამოყალიბებას; ასევე, თემთა პალატაში მუშაობის ეთიკური კოდექსი, ავალდებულებს სახელისუფლებო და ოპოზიციური ელიტების წევრებს არაოფიციალურ შეხვედრების მოწყობას, რადგანაც უძველესი დემოკრატიული ტრადიციების ქვეყანაში კარგად ესმით ურთიერთნდობის მნიშვნელობა პოლიტიკურ პროცესში.

## გამოყენებული ლიტერატურა

1. გ. აღმონდი ს. ვერბა (2009) სამოქალაქო კულტურა და დემოკრატიის სტაბილურობა ჟურნალი „სოლიდარობა“ ნომერი 2 (29) გვ 11.
2. Г. Алмонд, Дж. Пауэлл (2002) Сравнительная политология сегодня. გვ 105. 106.
3. Easton David (1953), *The Political System*, (1965) *Systems Analysis of Political*
4. Herbert Hyman (1959) *Political Socialization*.
5. გ. აბესაძე (1996). პოლიტიკური სოციალიზაცია: არსი, სტრუქტურა და ფუნქციონირების თავისებურებანი (სოციალურ-ფილოსოფიური ანალიზი).
6. ნ. აბესაძე (2022) მართლმადიდებელი ეკლესია და თანამედროვე ქართული ეროვნული-პოლიტიკური იდენტობის ფორმირების აქტორი (დისერტაცია დაცულია პოლიტიკის მეცნიერების აკადემიური დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში).
7. მ. ბიჭაშვილი (2006). პოლიტიკის თეორია. ნაწილი პირველი გვ 21.
8. Тарасова Е (2021) Семья как агент политической социализации КиберЛенинка. <https://cyberleninka.ru>
9. თომას მ. მაგმტადტი (2010) გავიგოთ პოლიტიკა. გვ 301.

## Family as the Main Actor in Political Socialization in Georgia

Avtandil Tukvadze<sup>1</sup>, Valerian Dolidze<sup>2</sup>,

<sup>1</sup>Doctor of Political Science, Associate Professor, Tbilisi State University; <sup>2</sup>Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Tbilisi State University

### Abstract

The family is the leading agent of political socialization throughout life, where established values, habits, and political ideas form the foundation of personal development. Through the family, individuals develop a sense of religious and ethnic identity, which rarely changes throughout life and plays an active role in the socialization process. Families, as primary and "permanent agents" of socialization, play different roles in different regimes and processes of social development. In Georgian reality, the family is the foundation of state power, and the Orthodox Church, together with the ruling elite, strives in every way to protect (including through legislation) family traditions and values shaped over centuries. This paper, drawing on R. Putnam's theory of "social capital," analyzes for the first time the role of "Georgian table culture" in the process of political socialization.

**Key words:** political socialization, subject, "table culture", values, family.

Автандил Туквадзе, доктор политических наук,

Валерян Долидзе, доктор исторических наук,

#### Аннотация

Семья на протяжении всей жизни является ведущим агентом политической социализации, в которой сформировавшиеся ценности, привычки и политические идеи составляют основу личностного развития. Через семью человек осознают свою религиозную и этническую идентичность, которая редко меняется на протяжении жизни и играет активную роль в процессе социализации. Семьи, как первичные и «постоянные агенты» социализации, играют разные роли в разных режимах и процессах социального развития.

В грузинской реальности семья является фундаментом государственной власти, а Православная Церковь вместе с правящей элитой всячески пытается защитить (в том числе на законодательном уровне) семейные традиции и ценности, сформированные веками. В данной работе, опираясь на теорию «социального капитала» Р. Патнэма, впервые анализируется роль «грузинской застольной культуры» в процессе политической социализации.

**Ключевые слова:** политическая социализация, субъект, «застольная культура», ценности, семья.